

Л. В. Барановська, д-р пед. наук, проф.
М. М. Барановський, д-р с.г. наук, проф.

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У даній статті визначено особливості навчання дорослих у системі вищої освіти з використанням змісту Концепції освіти дорослих в Україні. Подано особливості її спрямованості, принципи організації, особливі методи навчання дорослих.

Ключові слова: навчання дорослих, Концепція освіти дорослих, акмеологія, андрагогіка, активне навчання, принципи навчання, лекція.

Постановка проблеми. У сучасних умовах особистість фахівця зазнає постійних змін відповідно до вимог суспільства, яке досягло найвищого рівня інформатизації, та виробництва, ефективність котрого визначають процеси технологізації. Це зумовлює потребу неперервного розвитку компетентності спеціаліста, що стає можливим завдяки широкій мережі закладів післядипломного навчання у системі вищої освіти України. Законодавство України про післядипломну освіту базується на Конституції України і складається із Законів України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про професійний розвиток працівників», «Про післядипломну освіту» [1, 2, 3, 4, 5, 6] та інших нормативно-правових актів і міжнародних договорів України.

Аналіз досліджень та публікацій. Різноманітні аспекти професійного вдосконалення дорослих у системі післядипломного навчання, неперервної освіти знайшли відображення у наукових працях С. Архипової, В. Богачової, С. Гончаренка, М. Громкової, Т. Десятова, І. Зязюна, С. Зінченко, С. Змейова, Є. Ісаєва, І. Колесникової, Ю. Кулюткіна, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Олійника, С. Сисоевої, О. Фучили та ін. Концептуальні положення щодо особливостей розвитку освіти дорослих в Україні та зарубіжних країнах на різних історичних етапах вивчались С. Болтівець, Л. Вовк, П. Горностаєвим, А. Даринським, Л. Лук'яновою, П. Джарвіс, Є. Огарьовим, Н. Побірченко та іншими вченими.

Більшість із них під «*освітою дорослих*» розуміють комплекс неперервних процесів навчання – як формального, так і всього спектру його неформальних форм та видів, за допомогою яких дорослі люди розвивають свої здібності, збагачуються знаннями, вдосконалюють професійні кваліфікації або застосовують їх у новому напрямі.

Мета статті: на основі «Концепції освіти дорослих в Україні» та інших нормативно-правових документів і наукових праць визначити особливості навчання дорослих у системі післядипломної освіти України.

Викладення основного матеріалу. Основні завдання навчання дорослих реалізуються у післядипломній освіті. У статті 60 Закону України «Про вищу освіту» поняття «післядипломна освіта» тлумачиться як спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду» [3]. Зазначається, що вищі навчальні заклади повинні забезпечувати підвищення кваліфікації та стажування (в Україні і за кордоном) педагогічних, науково-педагогічних працівників не рідше одного разу на п'ять років із збереженням середньої заробітної плати.

Навчання дорослих організовується з урахуванням особливостей психології розумової діяльності людини на різних вікових етапах. Психологія дорослої людини стала предметом окремої науки *акмеології*. «Акме» древньогрецьке слово, що означає – вища точка, розквіт, зрілість, найкраща пора, той віковий період у житті людини, коли вона знаходиться на вершині діяльності. У 50–70-х роках минулого століття відбувалося становлення окремої науки *андрагогіки*, що займається дослідженням проблем освіти, самоосвіти і виховання дорослих. Андрагогіка – це «мистецтво і наука допомоги дорослим у навчанні», «система положень» про дорослих, які навчаються, котру необхідно застосовувати диференційовано до різних дорослих людей відповідно до ситуації» [7, с. 43].

В основі андрагогічного підходу до навчання, який значною мірою відрізняється від загальноосвітнього, закладені основні *принципи навчання дорослих* (андрагогічні принципи): принцип

пріоритету самостійності в навчанні; принцип спільної діяльності; принцип опори на досвід того, хто навчається; принцип усвідомленості навчання; принцип діагностичності; принцип рівневої диференційованості; принцип індивідуалізації навчання; принцип системності; принцип актуалізації результатів; принцип ефективності; принцип розвитку освітніх потреб. Навчання дорослих здійснюють андрагоги. На думку Л. Лук'янової, андрагог – «це фахівець, який професійно займається організацією навчання дорослих; консультує, є співавтором індивідуальної програми навчання, проте у своїй професійній діяльності поєднує й інші функції, виконуючи при цьому різні соціальні ролі» [8]. Автор виокремлює такі інтегративно-рольові позиції педагога-андрагога, як: учитель – медіатор знань; гід – організатор навчання, відповідальний за ознайомлення з новими можливостями розвитку; фасилітатор – помічник, відповідальний за ефективність роботи в групах; тренер – відповідальний за формування необхідних навичок; носій культури діяльності поєднує й інші функції, виконуючи при цьому різні соціальні ролі» [8].

Післядипломна освіта включає спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації і стажування. Освіта дорослих виконує специфічні функції, її розвиток має змістову й формальну специфіку, зумовлену особливостями контингенту осіб, які потребують навчання [9]. Як зазначається в «Концепції освіти дорослих в Україні», на початку XXI ст. винятково важливого значення набуває орієнтація освіти дорослих на забезпечення соціально-культурного прогресу, довготривале підтримання особистісного, інноваційного потенціалу кожного дорослого члена суспільства. Соціальне значення освіти дорослих посилюється й сучасною демографічною ситуацією, характерною для європейських країн; складним соціально-політичним середовищем, де повноцінний розвиток особистості стає неможливим без активної участі в мінливих суспільних процесах й адаптації в умовах зростаючої мобільності до культурної, етнічної та мовної різноманітності [9, с. 4].

Аналіз змісту даного документа дозволяє виокремити певні засадові положення. Освіта дорослих є соціально-педагогічним явищем і соціальним інститутом, складовою загальної системи неперервної освіти. Освіта дорослих є цілісною системою, яка відтворює гарантії і права кожного громадянина країни на неперервну освіту впродовж життя; вона орієнтована на загальнолюдські цінності, ідеали гуманізму; на гармонізацію інтересів особистості й суспільства, а також забезпечення її доступності для всіх верств населення, створення об'єктивних умов для реалізації усіх особистісних потенційних можливостей особистості, що сприятиме як успішній адаптації до мінливих соціально-економічних умов, так і соціальній захищеності дорослої людини.

Завдання освіти впродовж життя обговорювалися на Всесвітній конференції з освіти дорослих, що відбулася під егідою ЮНЕСКО (Гамбург, Німеччина, 1997 р.) . Форум відбувся під гаслом «Освіта дорослих – ключ у XXI століття». У Гамбурзькій декларації сформульовані провідні ідеї безперервної освіти дорослих упродовж життя й рекомендації урядам усіх країн вважати освіту дорослих пріоритетним напрямом державної політики [10, 11]. Ці ідеї набули подальшого розвитку на Європейському саміті в Лісабоні (2000 р.). У прикінцевих матеріалах саміту зазначено, що успішний перехід до суспільства, заснованого на знаннях, має супроводжуватися навчанням упродовж життя. Проблема розвитку дорослих визначена як «проблема номер один» на міжнародному рівні на зустрічах «Великої вісімки» (Кельнська хартія, Кельн, 1999 р., Освіта в змінюваному світі. Заключний документ зустрічі міністрів освіти «Великої вісімки», Токіо, 2000 р.). У документах європейських самітів наголошується, що освітні системи мають пристосуватися до нових реалій XXI ст., а «безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності і занятості» [11]. Неперервна освіта має вийти за рамки, котрі вже існують у розвинених країнах, а саме: підвищення кваліфікації, перепідготовка або просування дорослих по службі. Вона має відкрити можливості для всіх, ставлячи при цьому різні цілі, чи то надання другого або третього шансу в житті, задоволення прагнення до знань і краси або вдосконалення і розширення підготовки, безпосередньо пов'язаної з вимогами професійної діяльності, включаючи практичну підготовку.

Як особлива соціальна інституція освіта дорослих повинна сприяти безперервній та успішній адаптації кожної дорослої людини до змінних умов існування упродовж людського життя в умовах збільшення його тривалості та активності. Освіта дорослих в усіх її вимірах – формальна, неформальна, інформальна, – спрямована на саморозвиток особистості й відповідно, повинна мати підтримку на державному рівні. Саме такий підхід разом із гарантією права особистості на освіту в будь-якому віці є базовою нормою законодавчих актів у прогресивних європейських державах. Як зазначено у Глобальному звіті з освіти і підготовки дорослих, представленому ЮНЕСКО у 2010 р., основна проблема полягає в тому, щоб підтримувати політику освіти дорослих у комплексних рамках політики

з освіти впродовж життя, яка визначає цілі та масштаби освіти дорослих. Це має охоплювати увесь спектр – від початкової грамотності до професійної підготовки, розвитку трудових ресурсів і безперервного професійного навчання. Державна політика має самостійно створювати юридичну та фінансову основу, так само як і структури управління, що можуть краще поєднати формальну, неформальну та інформальну освіту дорослих у єдину систему [9].

За даними світової статистики, загальна кількість дорослих, які навчаються, починає перевищувати сумарну кількість учнів в інституціях шкільної освіти. Відповідно до соціальних прогнозів міжнародних організацій, у XXI ст. освіта дорослих відіграватиме важливу роль у контексті забезпечення сталого й збалансованого прогресу особистості, суспільства. Так, за даними Global report on adult learning and education, кількість дорослих, які навчаються в системі формальної й позаформальної освіти у першому десятилітті XXI ст. в країнах Євросоюзу перевищувала 37 %. Найвищих показників досягли Швеція – 73,4 %, Норвегія – 54,5 %, Фінляндія – 55 %.

Загалом за участю дорослих в різних освітніх програмах країни об'єднано у чотири групи. Країни, де понад 50 % дорослого населення навчаються, належать до першої групи (Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія, Ісландія); у другій групі країн кількість людей, які навчаються становить 35–50 %, це Австралія, Канада, Нова Зеландія, США, Австрія; до третьої групи країни належать Бельгія, Франція, Іспанія, Чехія, відповідно кількість дорослих, які навчаються, становить від 20 до 35 %. І нарешті четверта група країн, до якої входить Україна, – загальна кількість дорослих, які навчаються становить тут менше 20 % .

Нині освіта дорослих в Україні представлена переважно системою післядипломної освіти. Післядипломна освіта покликана уможливити пристосування до швидкоплинних змін як в економічній сфері, так і в інформаційно-технологічному суспільстві. Загалом щорічно через цю освітню систему проходять понад 300 тис. фахівців, що недостатньо з огляду на необхідність задля ефективної реалізації суспільних перетворень принципово по-новому (за змістом, характером) перенавчити не менш як 25 % дорослого працездатного населення країни.

Важливу ланку освіти дорослих становить професійне навчання на виробництві. Окрему категорію дорослих людей, навчання яких у дорослому віці відіграє важливу роль, є безробітні. Загальна кількість безробітних в Україні на 1 січня 2011 р. становить 8,3 млн осіб (за методологією Міжнародної організації праці – 1,9 млн; 5,1 млн прихованих безробітних, 1,3 млн працюючих неповний робочий день/тиждень). На даний час, звісно, цей показник є значно вищим. Це насамперед пов'язано з існуючою суперечністю між вимогами ринку праці й пропозицією освітніх послуг. Перевиробництво кваліфікованих кадрів окремих фахових спрямувань впливає на зростання кількості безробітних й спонукає до подальшого навчання, перенавчання, перекваліфікації часто відразу після закінчення вищого або професійно-технічного навчального закладу.

Стратегічний підхід до розв'язання таких проблем демонструє Європейський Союз. Так, у Стратегії інтелектуального, стійкого та інклюзивного зростання «Європа 2020», прийнятій Європейською Комісією (COM (2010–2020) у Брюсселі в 2010 р., серед пріоритетних напрямів діяльності зазначено «План з розвитку нових здатностей та збільшення кількості робочих місць». Метою цього напрямку є «...створення необхідних умов для удосконалення ринку праці, враховуючи необхідність збільшення зайнятості та гарантування стабільності суспільства. Надаючи європейцям нові можливості за допомогою отримання ними нових знань і умінь, ЄС націлює робочу силу на адаптацію до змін умов на ринку праці, що приведе до зменшення безробіття та зростанню продуктивності праці. Краще розвинута економіка знань з більшою кількістю можливостей допоможе людям працювати довше та зменшить напругу в суспільстві» [9].

Спеціальної уваги потребує професійна підготовка, перепідготовка дорослих з особливими потребами. Для суспільства професійне навчання інвалідів – це зниження напруженості на ринку праці, підвищення суспільної продуктивності, розв'язання соціальних проблем. Останнім часом в Україні активізувалася робота, спрямована на адаптацію інвалідів у суспільстві, забезпечення умов для здобуття ними освіти, фахової підготовки відповідно до їхніх потреб і можливостей, творчого використання зарубіжного досвіду. Так, міжнародна практика надає людям з особливими потребами широкий вибір доступних форм здобуття освіти: індивідуальну, дистанційну, екстернатну, «школи консультаційних класів», «школи другого шансу», «вечірні школи», а також «включені» («інклюзивні») форми навчання. З огляду на зазначене важливим є розвиток дистанційної освіти.

Соціально-економічні зміни, які відбулися в другій половині XX ст., спонукали посилення уваги до «старших дорослих» та підвищення їх ролі в соціумі. Поміж актуальних змін провідними є суттєве

зменшення народжуваності, зниження дитячої смертності та зростання тривалості життя. Сучасна демографічна ситуація в більшості країн світу на початку XXI ст. характеризується значним збільшенням частки населення літнього та похилого віку і є притаманною також Україні. У зв'язку з цим необхідна розбудова нової

філософії сприйняття старіння населення та стратегії забезпечення старості в життєвому циклі кожної окремої особистості. Нині однією із найбільш поширених можливостей реалізувати свої освітні потреби є навчання в університетах третього віку, діяльність яких сприяє послабленню соціальної диференціації і відповідної напруги в суспільстві, наданню людині поважного віку нових можливостей самореалізації. Університети третього віку – це інноваційні проекти, що мають на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж життя. В Україні вони створені лише в окремих містах, наприклад Києві, Львові. Водночас, окрім університетів третього віку, освітні установи геронтологічної освіти можуть також представляти академії, народні школи, дискусійні клуби, проектні групи, курси, консультаційні установи, творчі майстерні, технічні, спортивні, оздоровчі, реабілітаційні, комп'ютерні й інші центри, лекторії, спеціалізовані інституції тощо.

Проблема освіти дорослих не може бути ефективно вирішена шляхом використання традиційних форм і методів навчання, коли навчання має інтелектуально пасивний характер. Застосування активних методів навчання веде до активізації пізнавальної діяльності студентів, слухачів, підвищення мотивації й емоційності навчання, формування професійних умінь та навичок. *Характерними особливостями активного навчання є:* вимушена активізація розумової діяльності (той, хто навчається, змушений бути активним незалежно від його бажання); тривалий, а не короткочасний, епізодичний характер активності; самостійне творче вироблення рішень у процесі навчання, підвищення ступеня мотивації та емоційності; постійна взаємодія тих, хто навчається, з викладачами за допомогою прямих та зворотних зв'язків [5].

Основною формою навчання у вищій школі є лекція. У системі навчання дорослих доречним є використання поряд з традиційною лекцією й нестандартних форм лекційних занять. Вони мають базуватися на принципах контекстного навчання: *принцип проблемності* (подання лекційного матеріалу зі створенням проблемних ситуацій, залучення слухачів до спільного аналізу та пошуку рішень); *принцип ігрової діяльності* (застосування ділових та рольових ігор навчального і дослідницького типів сприяє зняттю емоційної напруги, створенню творчої атмосфери та формуванню пізнавальної мотивації); *принцип діалогічного спілкування*; *принцип двоплановості* (використання в лекції двох типів елементів: перший – умовний, ігровий; другий – реальний, спрямований на формування та розвиток здібностей і навичок за спеціальністю [6].

Здійснимо аналіз нетрадиційних форм лекцій. Зокрема активно використовується в системі освіти дорослих проблемна лекція – це апробація багатоваріантних підходів до вирішення певної проблеми. Вона активізує особистий пошук студентів та дослідницьку діяльність. На перших етапах у групах з високим рівнем пізнавальної діяльності викладач може побудувати лекцію таким чином, що сам ставить проблему і демонструє можливі шляхи її вирішення. У подальшому можна переходити до частково-пошукових методів, а саме: лектор створює проблемну ситуацію і спонукає студентів до пошуку рішення. Саме так організовується такий вид проблемної лекції, як лекція-брейнстормінг («мозкова атака»). Проблемна лекція передбачає високу активність студентів й ефективність засвоєння інформації. Це досягається шляхом самостійної роботи студентів під час лекції. Проблемна лекція включає два етапи: мозковий штурм та відбір ідей. Мозкова атака передбачає генерацію ідей без критики, колективне розв'язання проблеми. За допомогою проблемної лекції забезпечується засвоєння студентами теоретичних знань, розвиток теоретичного мислення, формування пізнавального інтересу до змісту навчальної дисципліни та професійної мотивації майбутнього спеціаліста.

Чітку професійну спрямованість має *лекція-провокація*. Її завданнями є розвиток у студентів вміння оперативно аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі експертів, опонентів, рецензентів, виокремлювати недостовірну або неточну інформацію. Такі вміння можна формувати, використовуючи принцип ігрової діяльності – конфліктності, проблемності, спільної діяльності. Суть методики її проведення полягає в тому, що після оголошення теми викладач повідомляє, що в лекції буде допущена певна кількість помилок різного типу – змістових, методичних тощо. Кількість помилок залежить від характеру і змісту лекції, а також підготовленості студентів. Наприкінці заняття вони повинні вказати на ці помилки, порівняти з переліком викладача, а далі разом з ним чи самостійно знайти правильні рішення. На це викладач залишає 10–15 хв. Можливим є варіант, коли студенти знайдуть помилок більше, ніж було заплановано. Викладач повинен це визнати. Адже професіоналізм

лектора полягає в тому, що він ці незаплановані помилки використає в цілях навчання. Поведінка слухачів на такій лекції характеризується двоплановістю: з одного боку, сприймання й осмислення навчальної інформації, а з іншого – своєрідна гра. Така лекція виконує стимулювальну, контролювальну та діагностичну функції.

Особливо є організація та проведення *бінарної лекції*. Матеріал проблемного змісту отримують студенти шляхом діалогічного спілкування двох викладачів. Моделюються реальні професійні ситуації, здійснюється обговорення теоретичної моделі з різних позицій двома спеціалістами, наприклад, теоретиком і практиком, прихильником або противником тої чи іншої точки зору і т.п. Така лекція доцільна, коли, наприклад, існують різні підходи до вирішення проблемних питань і кожний з викладачів відстоює власні позиції, або для здійснення міжпредметних зв'язків, коли одна проблема стає інтегрованою для викладачів різних кафедр. Якщо два або більше лектори розглядають одну загальну для них тему, відповідаючи при цьому на питання студентів або ведучи з ними бесіду, то виникає ситуація, відома під назвою «круглий стіл». Ця методика, що отримала розповсюдження в лекційній практиці, максимально демократизує спілкування лекторів і студентів, тому що передбачає паритетність їх позицій. Однак і за «круглим столом» є лідери – спеціалісти з конкретних питань. Повинен бути і лідер-організатор, який слідкуватиме за регламентом, дисциплінуватиме учасників бесіди, тощо.

Бінарна лекція є ефективною, оскільки високий рівень інтелектуальної активності викладачів викликає відповідну розумову й поведінкову реакцію студентів. Останні дістають уявлення про способи ведення діалогу, а також беруть безпосередню участь у ньому. В основу бінарної лекції може бути покладено принцип взаємодоповнення інформації партнера (міркування вголос) або принцип контрасту, де проявляється плюралізм думок, ведеться дискусія. Викладачі або залишаються на своїх позиціях, або приходять до єдиної точки зору. Форма лекції дає можливість студентам дістати правильне уявлення про те, як вести дискусію, виокремлювати правдиву інформацію. Практика застосування бінарної лекції має певні переваги: активізує сприймання, мислення; робить проблемним не тільки зміст, а й форму викладу, що активізує пізнавальну діяльність студентів; дає можливість передати більший обсяг інформації за рахунок реконструювання матеріалу і підтримки високого рівня уваги й інтересу студентів; сприяє виробленню умінь альтернативного мислення, вихованню поваги до іншої точки зору.

Активне використання сучасних інформаційних технологій спостерігається під час проведення *лекцій-візуалізації*. Лектор широко використовує форми наочності, які є носіями змістовної інформації (слайди, плівки, планшети, креслення, малюнки, схеми). Для даного виду занять характерно широке використання так званих «опорних сигналів», коли вся інформація кодується у вигляді певних символів, знаків, а далі викладач коментує їх функціональні й системні взаємозв'язки. В основі проведення цього виду лекції – принцип наочності. Таке викладання поглиблює розуміння проблеми. Лекція-візуалізація активізує діяльність не лише слухового аналізатора, а й зорового, що дозволяє збільшити обсяг засвоєної інформації з 15 до 65 %.

Освіта дорослих організовується на основі *особливих принципів*: визнання права на освіту як одного із провідних фундаментальних прав людини у будь-якому віці; орієнтація на загальнолюдські цінності та ідеали гуманізму; оперативне й максимальне забезпечення освітніх потреб як суспільства загалом, так і окремого громадянина; системність в особистісному і професійному розвитку; доступність, безперервність і наступність освіти; визнання результатів попереднього навчання; взаємодія і партнерство державних органів, недержавних і громадських організацій у забезпеченні розвитку освіти дорослих; урахування особливостей культурно-освітніх потреб різних категорій дорослого населення; відповідність державним вимогам та освітнім стандартам.

Висновок

Неперервна освіта дорослих у системі підвищення кваліфікації, перекваліфікації вимагає визнання права особи на освіту як одного із провідних фундаментальних прав людини у будь-якому віці. Вона має бути зорієнтована на загальнолюдські цінності та ідеали гуманізму, на оперативне й максимальне забезпечення освітніх потреб як суспільства загалом, так і окремого громадянина. Здійснення навчання дорослих базується на принципі системності в особистісному і професійному розвитку. Їй мають бути притаманні доступність, неперервність і наступність освіти та визнання результатів попереднього навчання. Результат освіти дорослих зумовлюється взаємодією і партнерством державних органів, недержавних і громадських організацій з урахуванням особливостей культурно-освітніх потреб різних категорій дорослого населення.

Список літератури

1. *Про освіту*: Закон України від 23 травня 1991 р. Із змінами і доповненнями станом на 19.12.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – С. 451.
2. *Закон України «Про професійно-технічну освіту»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>.
3. *Закон України «Про вищу освіту»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
4. *Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.
5. *Закон України «Про професійний розвиток працівників»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>.
6. *Закон України «Про післядипломну освіту»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Knowles M. S. *The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy*. – Chicago, 1980.
8. Лук'янова Л. Б. Зміст інтегрально-рольової позиції педагога-андрагога у зарубіжній науковій думці / Л. Б. Лук'янова // *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. – 2013. – Вип. 7. – С. 257–266. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/OD_2013_7_29.pdf
9. *Концепція освіти дорослих в Україні* / Укл.: Л. Б. Лук'янова. – Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2011. – 24 с.
10. *Global report on adult learning and education*, UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg, 2009.
11. *Гамбургская декларация об обучении взрослых*. – Гамбург, Германия, 14-18 июля 1997 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15.03.2010: < http://www.un.org/russian/documen/declarat/hamburg_decl.htm >. – Загол. з екрану. – мова рос.
12. *Дамасская декларация Международного совета по образованию взрослых* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 01.10.2011: < http://www.znanie.org/jornal/n1_01/dam_dekl.html >. – Загол. з екрану. – мова рос.
13. Коваленко А. Б. Особливості застосування методів активного навчання при підготовці до професійної діяльності // *Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України*. – 2009. – № 5. – С. 77–81.
14. *Методика разработки конкретных ситуаций* / [сост. Ю. С. Арутюнов]. – М., 1980. – 44 с.

Л. В. Барановская, М. Н. Барановский

Концептуальный аспект обучения взрослых в системе высшего образования Украины

Аннотация. В данной статье определены особенности обучения взрослых в системе высшего образования с использованием содержания Концепции образования взрослых в Украине. Представлены особенности ее направленности, принципы организации, специфические методы обучения взрослых.

Ключевые слова: обучение взрослых, Концепция образования взрослых, акмеология, андрагогика, активное обучение, принципы, лекция.

L. V. Baranovska, M.M. Baranovsky

Conceptual aspect of the adult education in ukrainian system of higher education

In this article the peculiarities of adult study in the system of Higher education with using a content of Conception of adult education in Ukraine are determined. The peculiarities of its direction, the prinsiples of organization, specific methods of adult study are represented.

Key words: adult, adult study, Conception of adult education, acmeology, andragogy, active study, prinsiples, lection.